

УДК 336.71:330.131.7

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ БАНКУ

Левченко А.О., студентка 5-го курсу,
Спеціальність «банківська справа»,
ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України»

Науковий керівник: Криклій О.А.,
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри банківської справи ДВНЗ «УАБС НБУ»

У сукупності ризиків, притаманних банківській діяльності, одне з провідних місць належить валютному ризику. Цей ризик інтегрований і притаманний усім операціям банку в іноземній валюті. Як свідчить світова практика, недостатня увага банків до питань управління валютним ризиком може призвести до значних фінансових втрат.

Ефективність управління валютним ризиком банку залежить від повноти ідентифікації факторів валютного ризику та визначення ступеню їх впливу. Важливим моментом є визначення окремих груп факторів за рівнем контрольованості, значимості, строковості.

Управління валютним ризиком досліджують у своїх наукових працях такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як: О. Башкіров [23], Я. Белінська [21], Ф. Гаджиєв [18], А. Лукашов [19], Т. Маринич [22], В. Міщенко [1], Л. Примостка [17], Г. Суварян [20], С. Шаповалова [24] та інші. Дослідження складу та механізму впливу факторів, що впливають на валютний курс, займалися О. Береславська [16], Н. Жмурко [25], Ф. Журавка [8], П. Куцик [15], М. Ребрик [11] та інші.

Варто зазначити, що аналіз методичних розробок банків та публікацій українських і зарубіжних вчених з питань виявлення, оцінки, оптимізації

рівня валютного ризику, притаманного операціям банків, дозволяє зробити висновок, що ця проблема є недостатньо дослідженою й розробленою. Зокрема, подальшого дослідження потребує структуризація факторів, що впливають на валютний ризик банку, та визначення механізму їх впливу.

Єдиного підходу щодо визначення валютного ризику банку на разі не існує. В даному дослідженні під ним будемо розуміти вартісну міру наслідків реалізації загрози (що перешкоджає досягненню цілей і виражається у масштабах втрат надходжень та капіталу банку) або шансу (що сприяє досягненню цілей і виражається у масштабах доходів банку), ймовірність яких обумовлена впливом короткострокових, середньострокових та довгострокових неочікуваних коливань валютних курсів на валютну експозицію банку протягом визначеного часового горизонту [11].

Аналіз рівня валютного ризику банку доцільно почати з визначення факторів, що на нього впливають. Для цього, насамперед, вважаємо за доцільне сформулювати сутність поняття «фактор». За результатами огляду літературних джерел нами було виявлено, що «фактор» походить від латинського слова «factor», що означає «той, що робить». Більшість авторів наводять одне і те ж визначення даного поняття, деякі з них [1-2] плутають фактори з чинниками, умовами чи причинами, індикаторами, вважаючи дані поняття аналогами. Так, В. А. Ющенко, В. І. Міщенко, аналізуючи фактори валютного ризику, вважають їх тотожними чинникам валютного ризику, що не дозволяє повною мірою ідентифікувати джерела валютного ризику банку [1]. У словнику іншомовних слів поняття «фактор» тлумачиться як «умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища; чинник» [3]. М. Г. Акулов та Г. Т. Завіновська вдосконалюють визначення, вбачаючи під фактором «рушійну силу, суттєву причину, обставину, що впливає на певний процес або явище та змінює рівень і динаміку продуктивності» [4-5]. О. О. Мамалуй пропонує визначення, в якому фактор – це «...рушійна сила виробництва, основна умова його здійснення, складова виробничого потенціалу, параметри, що визначають його результативність» [6]. Дані підходи до

визначення є вузько направленими, адже фактор може проявлятися не лише на виробництві, а й в інших сферах господарської діяльності. Н. Г. Сидорук [7] вбачає під фактором «умови підвищення певного явища», що також не є зовсім вірним, адже фактор може спричинити і негативні зміни відповідного явища.

На основі проведеного дослідження визначення поняття «фактор» пропонуємо під ним розуміти умову, рушійну силу будь-якого явища, процесу, яка може прямо або опосередковано впливати на його подальший розвиток і функціонування.

За результатами проведеного дослідження нами визначено, що єдиного підходу до визначення факторів валютного ризику банку, як у вітчизняних, так і в зарубіжних дослідженнях не сформовано. Кожен автор має власну думку щодо їх складу та структуризації.

В. А. Ющенко, В. І. Міщенко виділяють короткострокові та довгострокові зовнішні фактори валютного ризику. До першої групи віднесено економічну та політичну ситуації в країні, рівень процентних ставок та інфляції, стан платіжного балансу тощо. До групи короткострокових факторів включено спекулятивні явища на валютному ринку, психологічні та технічні фактори, рівень втручання держави [1].

Ф. О. Журавка вдосконалив зазначений підхід та конкретизував склад короткострокових та довгострокових факторів, які назвав кон'юнктурними та структурними відповідно. До першої групи ним віднесено політичні, психологічні фактори, участь держави в воєнних діях, чутки, прогнози та настрої на валютному ринку, зміни законодавчої бази тощо. Структурні фактори, на його думку, відображають реальний стан економіки країни за показниками ВВП, інфляції, грошової маси, процентних ставок, платіжного балансу тощо [8].

Л.І. Донець зазначає, що на зміну валютного курсу як зовнішнього фактору валютного ризику впливають стан платіжного балансу, рівень інфляції, міжгалузєва міграція короткострокових капіталів [9]. Е.А. Уткін, в

свою чергу, виділяє такі фактори, як: статистика платіжного балансу; фінансові рішення; державна фінансова і монетарна політика; зростання спреда між офіційним і ринковими курсами; наслідки зміни валютних курсів [10].

П. Ковальов пропонує зовнішні фактори валютного ризику розділити на фактори прямого та опосередкованого впливу. При цьому до факторів прямого впливу, на його думку, слід відносити зміну валютного курсу та попит і пропозицію на банківські продукти та послуги. Категорія зовнішніх факторів ризику опосередкованого впливу складається з фактичного рівня цін та прогнозного рівня інфляції; національного доходу та його очікуваних змін; характеру фіскальної, бюджетної та грошово-кредитної політики; фази ділового циклу; динаміки грошової маси в обігу [12].

Недоліком даного підходу, на нашу думку, є те, що фактори опосередкованого впливу не є факторами як такими, їх можна вважати показниками або індикаторами, які характеризують стан економіки країни та його вплив на зміну валютного курсу.

Суттєвим недоліком наведених вище підходів, на нашу думку, є відсутність виділення в окрему групу внутрішніх факторів валютного ризику, які контролюються з боку банку, але здійснюють не менш важливий вплив на його рівень.

М. А. Ребрик у складі факторів валютного ризику банку враховує валютну позицію банку та еластичність її вартості, законодавчі, кон'юнктурні обмеження, а також стратегічний та оперативний ризик [11]. За строками фактори валютного ризику ним запропоновано поділяти на короткострокові, довгострокові та середньострокові.

До групи внутрішніх факторів Д.Ю. Піскулов відносить: питому вагу активів та зобов'язань, виражених в іноземній валюті, в балансі банку; розмір та тип відкритої валютної позиції банку; види валютних операцій, що здійснює банк; розмір лімітів на проведення валютних операцій на рівні банку [13].

У Методичних рекомендаціях «Система оцінки ризиків» [14], визначено наступні внутрішні фактори валютного ризику:

— існування адекватної, ефективної внутрішньої нормативної бази щодо управління валютним ризиком, затвердженої відповідними органами банку, виходячи з принципів корпоративного управління, а також відповідної практики виконання її вимог;

— обсяг балансових та позабалансових статей, які підлягають переоцінці у зв'язку зі змінами поточного валютного курсу та строкового валютного курсу;

— структура балансових та позабалансових статей за такими факторами (валюта, продукти, строк існування або очікуваний строк подальшого утримання позицій, розмір і строк неузгоджених грошових потоків, розмір позицій у валютах, обсяги торгівлі якими є обмеженими);

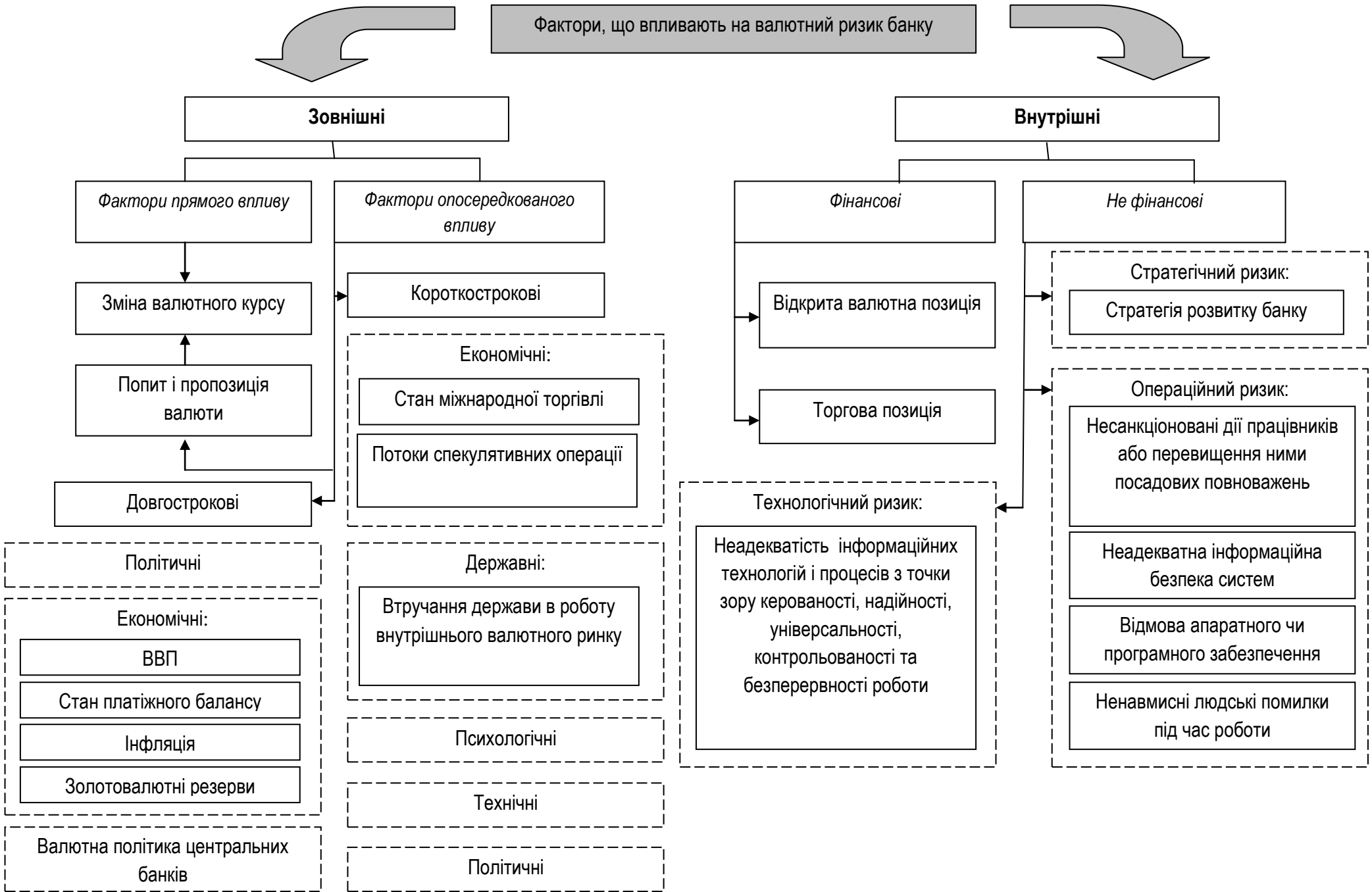
— наявність своєчасної, точної та інформативної управлінської інформації;

— рівень і кваліфікація керівництва та персоналу;

— наявність відповідних механізмів контролю для моніторингу точності інформації, належних облікових підходів і дотримання внутрішніх положень, нормативно-правових актів або законів.

На основі даних підходів розробимо власне бачення структуризації факторів валютного ризику банку, що представлена на рисунку 1.

Фактори, що впливають на валютний ризик банку

Зовнішні фактори пропонуємо поділяти на фактори прямого та опосередкованого впливу. При цьому фактором прямого впливу слід вважати зміни ринкового валютного курсу.

Фактори опосередкованого впливу ми пропонуємо розділити на короткострокові та довгострокові, що впливають на попит та пропозицію валюти на національних і міжнародних валютних ринках і тим самим призводять до зміни валютного курсу. До короткострокових факторів слід віднести економічні (стан міжнародної торгівлі та потоки спекулятивних операцій), державні (втручання держави в роботу внутрішнього валютного ринку), психологічні, технічні та політичні. До довгострокових факторів ми включили політичні, економічні (визначаються на основі аналізу показників ВВП, платіжного балансу, інфляції, золотовалютних резервів тощо) фактори та валютну політику центральних банків.

Внутрішні фактори валютного ризику ми пропонуємо поділяти відповідно до джерела їх виникнення на фінансові та нефінансові.

До фінансових пропонуємо включати віднести відкриту валютну позицію (з визначенням її типу та розміру) та торгову позиції банку.

До складу нефінансових факторів валютного ризику пропонуємо включати:

а) рівень стратегічного ризику банку, що виникає внаслідок неправильно визначеної стратегії діяльності банку на валютному ринку, при проведенні операцій в іноземній валюті та з іноземною валютою, що, в подальшому, призведе до зростання рівня валютного ризику банку;

б) рівень операційного ризику банку, який пропонуємо визначати як ймовірність того, що людський фактор (несанкціоновані дії працівників або перевищення ними посадових повноважень, ненавмисні людські помилки під час роботи), неадекватна інформаційна безпека та збої в роботі апаратного чи програмного забезпечення можуть призвести до зростання рівня валютного ризику банку;

в) рівень технологічного ризику банку, що проявляється у неадекватності інформаційних технологій і процесів з точки зору керуваності, надійності, універсальності, контрольованості та безперервності роботи, що може призвести до зростання рівня валютного ризику банку.

За результатами проведеного дослідження виявлено, що формування валютного ризику банку – складний і багатогранний процес, на який впливає низка факторів як зовнішнього, так і внутрішнього походження. Основою даного процесу є зміна валютного курсу, яка залежить від попиту та пропозиції валюти.

Зовнішні фактори складають загальні тенденції в економіці, політиці, державному регулюванні в довгостроковому періоді, а також враховують психологічні, технічні фактори в короткостроковому періоді. Вони мають опосередкований вплив на зміну валютного курсу.

Внутрішні фактори залежать від валютної та торгової позиції банку, операційного, стратегічного та технологічного ризику. Вони є контрольованими з боку банку та напряду пов'язані з результатами його діяльності. Виходячи з твердження, про те, що банки орієнтовані на забезпечення відповідного рівня прибутків, саме внутрішні фінансові фактори несуть найбільш вагомий вплив на величину валютного ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ющенко, В.А. Управління валютними ризиками [Текст] : навчальний посібник / В.А. Ющенко, В.І. Міщенко. - К. : Знання, 1998. - 444 с. - (Вища освіта XXI століття). - ISBN 966-7293-29-7.

2. Пікус, Р. В. Управління фінансовими ризиками [Текст]: навчальний посібник / Р.В. Пікус, Н.В.Приказюк. – К.: Знання, 2010. – 598 с. - ISBN 978-966-346-789-4.

3. Великий тлумачний словник української мови / [Уклад. і голов. ред. В 27. В.Т.Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Петрун», 2002. – 1440 с. – ISBN 966-569-013-2.
4. Акулов, М. Г. Економіка праці та соціально-трудова відносини [Текст]: навчальний посібник / М.Г.Акулов, А.В.Драбаніч, Т.В.Євась [та ін.] – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 328 с. - ISBN 978-611-01-0317-6.
5. Завіновська, Г. Т. Економіка праці [Текст]: Навч. посібник / Г.Т.Завіновська. — К.: КНЕУ, 2003. — 300 с. – ISBN 966–574–466–6
6. Мамалуй, О.О. Основи економічної теорії [Текст]: Навч. посібник / О.О.Мамалуй, О.А.Гриценко, Л.В.Гриценко. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 479с. - ISBN 966-667-102-6.
7. Чимерис, О. А. Категорійний аналіз поняття «фактор» у контексті вивчення проблеми підвищення рівня успішності майбутніх вчителів математики [Текст] / О. А. Чимерис // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2004. - № 14. – С. 55-57.
8. Журавка, О. Ф. Механізм реалізації валютної політики в Україні [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит : захист 30.10.2009 / Ф. О. Журавка ; Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". - Суми : 2009. - 418 с.
9. Донець, Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання [Текст]: навчальний посібник / Л. І. Донець. – К. : ЦУЛ, 2006. – 312 с.
10. Уткин, Э. А. Управление рисками предприятия [Текст]: учебно-практическое пособие / Э. А. Уткин, Д. А. Фролов – М. : ТЕИС, 2003. – 247 с.
11. Ребрик, М. А. Управління валютним ризиком в банку : дис.. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Ребрик Михайло Андрійович. – Суми, 2011. – 276 с.
12. Ковалев, П. П. Категория «риск» [Текст]: сущность, качества, функции (вопросы теории) / П. П. Ковалев // Журнал «Банковский бизнес». – 2005. – №3. – С. 17–24.

13. Пискулов, Д. Ю. Теория и практика валютного дилинга. Foreign exchange and money market operations [Текст] : прикладное пособие/ Д.Ю.Пискулов. – 2-е, испр.. – М.: Инфра-М, 1996. – 224 с. – ISBN 5-865-207-X.

14. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» схвалені постановою Правління Національного банку України 15.03.2004 №104 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>.

15. Куцик, О.П. Регулювання валютного курсу та його оптимальний режим для України [Текст] / П.О.Куцик // Науковий вісник НЛТУ України. - № 21.3. – 2011. – С. 157-163.

16. Береславська, О. Стабільність гривні: об'єктивна реальність чи вимушена необхідність? [Електронний ресурс] / О. Береславська // Вісник НБУ. – 2012. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vnbu/2012_3/2012_03_3.pdf.

17. Примостка, Л.О. Фінансовий менеджмент у банку [Текст] : 2-ге вид., доп. і перероб. — К. : КНЕУ, 2004. — 468 с. – ISBN 966-574-012-1.

18. Гаджиев, Ф.Р. Принципы организации системы управления валютными рисками в банковских структурах/ Ф.Р. Гаджиев //Финансы и кредит. - 2001. - N 8. - С.25-33.

19. Лукашов, А.В. Международные корпоративные финансы и управление валютными рисками в нефинансовых корпорациях / А.В.Лукашов // Управление корпоративными финансами. – 2005. – № 1. – С. 36-52

20. Суварян, Г.Г. Совершенствование внутренних методов регулирования валютного риска коммерческим банком [Текст] / Г.Г. Суварян // Банковские услуги. - 2007. - N 10. - С. 27-34.

21. Белінська, Я.В. Теоретичні засади аналізу валютних ризиків/ Я.В. Белінська //Актуальні проблеми економіки. - 2002. - N 10. - С.33-41.

22. Маринич, Т. О. Еволюція управління валютними ризиками в банках у світлі вимог Базеля II [Електронний ресурс]: / Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/509/1/PPRBS_25_18.pdf.

23. Башкіров О. Проблеми розвитку сучасної системи управління ризиками банківської установи / О. Башкіров // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 19. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – С. 404-410.

24. Шаповалова С. М. Проблеми впровадження стрес-тестування в ризик-менеджменті банків України [Електронний ресурс] / С. М. Шаповалова, Г. М. Карамішева, А. С. Шаповалова // Режим доступу: <http://194.146.231.9/bitstream/123456789/5969/1/shapovalova.pdf>.

25. Жмурко Н. Визначальні фактори утворення валютного курсу держави як головного елементу реалізації її валютно-курсової політики [Електронний ресурс] / Н.Жмуркою - Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/ekonom/Form_Rynk_Econ/2009_19/34_%D0%96%D0%BC%D1%83%D1%80%D0%BA%D0%BE.pdf.

Аннотация

Левченко А.А. Анализ уровня валютного риска банков Украины и определения факторов, которые на него влияют

Статья посвящена определению факторов, влияющих на структурные элементы валютного риска банка и исследованию механизмов влияния.

Ключевые слова: фактор, валютный курс, валютный риск банка.

Summary

Levchenko A.O. Analysis of foreign currency exchange rate risk, the Bank of Ukraine, and identify factors that affect it

The article deals with the research of factors which affect structural elements of bank's currency exchange risk and the analysis of mechanisms of their influence.

Key words: factor, exchange rate, currency risk of the bank.